

Vašek, Antonín

Poznámky k jazykovým kontaktům česko-slovenským

In: *Myšlenkové toposy literatury v česko-slovenských souvislostech : (minulost a současnost)*. Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). Vydání první Brno: Tribun EU, 2014, pp. 29-50

ISBN 978-80-263-0738-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81548>

Access Date: 12. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

POZNÁMKY K JAZYKOVÝM KONTAKTŮM ČESKO-SLOVENSKÝM

Antonín Vašek (Brno)

Klíčová slova

kontaktní lingvistika, česko-slovenské jazykové kontakty v aspektu historickém a karpatologickém

Abstrakt

Kontaktní lingvistika a její vnitřní stratifikace formální/strukturní i funkční v kontaktních situacích. Česko-slovenské jazykové kontakty s akcentací na pohraniční pás moravskovlašsko-hornopovážský v aspektu historickém a karpatologickém. Přítomná jazyková situace po státním/etnickém rozštěpení Československé federativní republiky na Česko a Slovensko a její další perspektivy.

Key words

contact linguistics, Czech-Slovak language contacts in their historical and carpathological aspects

Abstract

Contact linguistics and their inner formal/structural and functional stratification in contact situations. Czech-Slovak language contacts with the stress on the Moravian Wallachy/Upper-Vah-region frontier zone in their historical and carpathological aspects. The present language situation after the state/ethnic split of the Czechoslovak Federal Republic into the Czech Republic and the Slovak Republic and its further perspectives.

1. Odborné pojmenování *jazykový kontakt* přinesl podle Havránkova svědectví v druhém svazku obnovených *Travaux* (1966) A. Martinet (vlastně název Martinetova univ. kurzu na Columbia University,

užitý pak jeho doktorandem U. Weinreichem pro titul jeho knihy *Languages in Contact*), rozpracoval pak U. Weinreich (1953) a ve svých pracích šířili dále H. Vogt, E. Haugen, L. Zawadowski aj. Pravda, je ovšem třeba dodat, že již v roce 1904 užil pojmenování *Kontaktsprachen* ve významu „kolektivní bilingvismus“ J. Wackernagel.

Možno rozlišovat tři základní sociolingvistické typy jazykových kontaktů, představující zároveň trojí sociolingvistické východisko studia jazykových kontaktů: 1. kontakt při teritoriální koexistenci daných navzájem heterolingvních systémů společenství (tj. dvou nebo více skupin mluvčích jazykově, jazykovým systémem navzájem odlišných); 2. kontakt při teritoriálním sousedství takových navzájem heterolingvních společenství; 3. kontakt při teritoriální odloučenosti stýkajících se navzájem heterolingvních společenství (jazykový kontakt distanční).¹

Tato trojice typů jazykových kontaktů odrážejících nazírání z aspektu extralingvního možno rozhojnit dvojicí kontaktů daných přístupem z aspektu interlingvního (kontakty heterolingvní × kontakty tautolingvní) a kontakty nazírané z hlediska psycholingvistického, někdy zvané též vlastně lingvistické, zrcadlící setkání jazykových systémů v mozku/vědomí komunikující osoby. Kdežto první dvě uvedená kritéria vycházejí z okolností počátku styku jazykových systémů a ve zvýšené míře si všímají těchto okolností, říkájice, jaký je jazykový kontakt se zřetelem ke svému východisku, třetí kritérium soustřeďuje svou pozornost na samu podstatu jazykového kontaktu a říká, co jazykový kontakt ve skutečnosti představuje.

Jiné možné i užitečné sociolingvisticky nazírané členění jazykových kontaktů rozeznává kontakt přímý, uskutečněný přímou jazykovou komunikací mezi příslušníky dvou navzájem heterolingvních společenství × kontakt nepřímý, realizovaný mezi příslušníky oněch dvou navzájem heterolingvních společenství jazykovou komunikací nepřímou, zprostředkovanou, a to ve funkční jazykové formě psané

---

¹ Srov. Lombard, Alf: *Le Vocabulaire d'Emprunt – Questions de principe*. In: Actes du Xe Congrès International des Linguistes (Bucarest, 28 août – 2 septembre 1967), I: 645–649. Bukurešť 1969.

nebo (zvláště prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků) ve funkční jazykové formě mluvené.² Možno též jistě studovat a specifikovat jazykové kontakty jazyka spisovného a nespisovného, kontakty jazyka mluveného a psaného apod. Není pochyby o tom, že každý ze zmíněných přístupů najde své jisté vědecké zdůvodnění.

Pokud nebudeme jinak specifikovat, budeme zde nadále vycházet z *lingvistické charakteristiky jazykového kontaktu*, při níž se jazykový kontakt chápe jako setkání jazykových systémů a realizuje se u mluvčího tehdy, vede-li jazykovou komunikaci v jiném jazykovém systému nežli svém vlastním. Přitom nezáleží na tom, zda je daná komunikace přímá nebo nepřímá, zdali je tento jiný systém představován jiným, cizím národním jazykem, a jde tedy o kontakt mezi samostatnými národními jazyky, nebo pouze jiným strukturním útvarem jazyka domácího, jakkoli komunikativně vysokým, tedy o kontakt mezi formálně a/nebo funkčně různě distribuovanými útvary (dialekty) téhož jazyka, ba ani nebude podstatné, zda půjde o jazyk báзовý, anebo izolovaný, existující v zahraničí. Třeba dodat, že tento vlastně lingvistický kontakt, tj. nazíraný se zřetelem k zúčastněným jazykovým systémům samým, se uskutečňuje vždy u jednotlivce,³ a to u každého jednotlivého účastníka jazykové komunikace vedené v jiném nežli jeho vlastním jazykovém systému. Se zřením k nutně simultánně realizovanému jazykovému kontaktu v takové jazykové komunikaci a s nimi zároveň vznikajícím jazykovým konfliktem se pak vzniklá triáda, triptych zmíněných jazykových pojmů jeví jako pojem jediný, nabízející pro tuto svou povahu trojí badatelský přístup, odrážející trojí možné nazírání téže věci. Podnětem k uskutečnění jazykového kontaktu u mluvčího je (přímá nebo nepřímá) jazyková komunikace, kterou vede v jiném nežli vlastním jazykovém

---

² Budovičová, Viera: *Spisovné jazyky v kontakte. (Sociolingvistický pohľad na dnešný vzťah slovenčiny a češtiny.)* Slovo a slovesnosť 35, 1974, s. 171–181, zvl. s. 174–175.

³ Srov. Weinreich, Uriel: *Languages in Contact. Findings and Problems.* New York 1953, p. 1. Sixth Printing, Mouton. The Hague – Paris 1968.

systemu, *podmínkou* realizace kontaktu je přítom u adresáta/posluchače promluvy většinou aspoň jistá pasivní znalost onoho dalšího, jemu cizího užitého jazykového systému nebo jazyka-zprostředkovatele kontaktu, jeho *následkem* pak vzájemné působení zúčastněných jazykových systémů mluvčího s potenciální následnou interferencí. (Chápu ji jako *pronikání konkurenčního cizojazyčného prvku do kontaktového jazykového útvaru.*)⁴ Nemůže tak dojít k jazykovému kontaktu např. česko-čínskému, česko-japonskému, česko-malajskému atp., pokud nebude sdělení v čínském, japonském, malajském atp. jazyce adresováno Čechovi znalému čínštiny, japonštiny, malajštiny... nebo jazyka jí blízkce příbuzného a systémem velmi podobného: pro adresáta/posluchače by tu jinak šlo jen o vnímání sledu zvuků/grafémů, symbolů postrádajících jakoukoli významovou (myslenkovou) náplň. Je-li naproti tomu obsah heterolingvního sdělení adresátovi/posluchači z těch či oněch důvodů dobře srozumitelný – jde-li například o sdělení české určené Slovákovi a více versa, potom ovšem dochází k uskutečnění jazykového kontaktu, a tedy i ke vzniku podmínek pro vzájemné působení a proces interference stýkajících se jazykových systémů. Pohled na jazykový materiál (i na materiál český a slovenský) pravdivost těchto tvrzení dosvědčuje, na straně druhé jsou pak sama tato tvrzení vhodným pracovním nástrojem při analýze jakýchkoli, tedy i česko-slovenských, jazykových kontaktů. Protože každý přirozený jazyk se při uskutečňování mezilidské jazykové komunikace dostává do kontaktu s jazykem jiným, je tak jazyková komunikace funkčním aspektem jazykového kontaktu, představujíc jeho vlastní motivaci, podnět k jeho realizaci. Studium jazykových kontaktů jako osobitý směr jazykovědného bádání, tzv. *kontaktová*

---

⁴ Vašek, Antonín: *Linguistic Interference in Communication*. (Ref., South Asia Regional Seminar: Cultural Implications of Communication Technology, Vol. of Abstracts, p. 4, Pune 1983, akce UNESCO, poté, na výzvu indické strany, 1986, paper delivered at the XIth World Congress of Sociology/ISA (Sociolinguistic Section). New Delhi, India, 18–23 August 1986.) In: Praci-Bhasha-Vijnan, Indian Journal of Linguistics 1988: 1–29. Calcutta 1988.

lingvistika, zkoumá výchozí okolnosti, povahu a následky vzájemného kontaktu mezi dvěma nebo více jazykovými systémy, studuje všechny jazykové kontakty, bez ohledu na funkční platnost zúčastněných jazykových systémů, a poznává tak jazyk (jazykový systém) v jeho vývoji.

2. Čeština a slovenština jsou dva teritoriálně sousední západoslovanské jazyky. Pro četné společné jevy bývají označovány jako československá větev západoslovanské jazykové skupiny. Jejich vzájemné kontakty jsou mnohostranné a trvají bez přerušení již dlouhá staletí. Jejich kontakty zřetelně zintenzívněly v údobí, kdy obě jejich národní společenství dokonce sdílela společné československé státní, republikové zařazení (28. 10. 1918 – 31. 12. 1992). Je obecně známo, že v těch letech sdílení společného státu Češi a Slováci právě pro onu vzájemnou příbuznost a systémovou blízkost obou našich národních jazyků a pro jejich snadnou srozumitelnost pro příslušníky obou našich národních celků nebylo považováno za nic zvláštního, že např. všechny československé vojenské řády byly vydávány v obou těchto našich jazycích a že byly v kterékoli z obou verzí pro libovolný útvar naší společné armády závazné, aniž tento akt vysokého stupně státní demokratičnosti působil jazykové potíže vojákům etnika českého nebo slovenského. Není proto sporu o tom, že uvedená stránka našich vojenských řádů přispívala k zintenzívnění jazykových kontaktů česko-slovenských. Vzájemnou blízkost obou pojednávaných jazyků a jejich dobrou srozumitelnost pro příslušníky obojího etnika možno soudím přesvědčivě dokumentovat, alespoň pokud jde o obyvatelstvo české, i převážně kladným přijímáním slovensky mluvených rozhlasových, a zejména televizních pořadů českými občany, především osobami mladšími. Je přitom zřejmé, že zde eventuální jazykové nesnáze pomáhá překonávat a k intenzifikaci česko-slovenských jazykových kontaktů takto přispívá solidní úroveň slovenských pořadů a jejich přesvědčivá dikce, jakož i vhodná skladba pořadů, dílem připomínající poklidnější doby tzv. první republiky, dílem nebojácně novátorských. (O něco větší potíže působí i dnes českým jazykově neškoleným mluvčím četba psaného

slovenského textu.) Vysoký stupeň obecné srozumitelnosti obou našich jazyků u českého i slovenského obyvatelstva konečně vyplývá jasně z poznatku, který jsem učinil při svém někdejších terénním zkoumání česko-slovenských jazykových kontaktů na česko-slovenském pomezí: třebaže existuje jasné povědomí té či oné etnické příslušnosti a – alespoň v úseku mnou zkoumaném (moravské Valašsko//horní Pováží) – existuje i poměrně zřetelná hranice jazyková (shodná zde s česko-slovenskou hranicí politickou), dokumentující dvě krystalizační jádra, české a slovenské, přece je pomezí v úseku Makov-Vlářský průsmyk na české i na slovenské straně bez aktivního kolektivního česko-slovenského bilingvismu. Neexistuje tam tedy ani tautoenunciační přecházení z jazyka A do jazyka B, jak je tomu zvykem např. na pomezí česko-německém, slovensko-rakouském, slovensko-maďarském apod.

Otázka výzkumu česko-slovenské jazykové hranice a česko-slovenského pomezí (vědomě raději ne „jazykového“, neboť to bývalo nejednou pojímáno a vykládáno nejednotně: někteří badatelé považovali za území jazykově slovenské celou východní Moravu, jiní byli naproti tomu ochotni hodnotit jako jazykově/dialektově českou i pomezí část území vlastního jihozápadního Slovenska, zvláště výběžek skalický) je velmi závažná a její řešení naléhavě potřebné. Tvoří totiž jeden z úhelných kamenů řešení komplexního problému česko-slovenského jako celku. (Dodnes nejsou s definitivní platností vyřešeny např. všechny otázky etnogeneze a formování slovenského národa a slovenského jazyka, pokud jde o jejich vztah k národům a jazykům jiným, k českému ovšem především, třebaže se zájem o ně, někdy na prahu druhé poloviny minulého století značně oživil.)⁵ Odborníkům je dnes vcelku známa jistá stupňovitost přechodu mezi češtinou a slovenštinou.⁶ Tato stupňovitost se zračí v existenci

---

⁵ Srov. zde již *Tézy o slovenčině*, vzniklé na základě návrhu textu J. Růžičky na konferenci o kultuře spisovné slovenštiny ve Smolenicích 5.–7. 12. 1966.

⁶ Připomněl ji před časem např. Bělič, Jaromír: *Postavení moravské slovenštiny*. In: sb. Adolfu Kellnerovi. Sborník jazykovědných studií. Opava: Slezský studijní ústav 1954, 81 n.

„českých“ jevů i na sousedním území slovenském a naopak v přítomnosti jevů „slovenských“ značně daleko na západ za politickou hranicí slovensko-českou. Toto zjištění vedlo časem k vytvoření názoru o existenci přechodného jazykového pásu mezi češtinou a slovenštinou, avšak mělo za následek i řadu často protikladných názorů z tohoto poznatku vyvozovaných: tvrzení o neexistenci jazyka slovenského vůbec, o existenci jediného jazyka československého a také tvrzení o existenci slovenského jazyka směrem na západ až po oblast dialektů středomoravských (= hanáckých). Přitom tato jazyková přechodnost česko-slovenského pomezí nejednou imputovala představu o jakési jednotnosti této oblasti: skutečnost vzájemné diference jeho české a slovenské složky, tj. fakt existence česko-slovenské jazykové hranice, zůstávala do té či oné míry pozapomenuta. Ve svých důsledcích nebyla jiná ani někdejší knížka Jana Húska *Hranice mezi zemí Moravskoslezskou a Slovenskem* (Praha 1932), která, pojednávajíc o hranici mezi českými zeměmi a Slovenskem z hlediska národopisného, snižuje význam bývalé politické hranice mezi Moravou a Uhry na minimum a celým svým obsahem existenci jakékoli přirozené hranice, tedy i hranice jazykové, „zmíněná minulá politická hranice byla umělá“,⁷ vlastně popírá.

Máme-li zde dojít k pravdivým, od přehnaného českého nebo slovenského nacionalismu oproštěným názorům/poznatkům, musíme postupovat tak, že celé česko-slovenské pomezí podrobíme detailnímu terénnímu lingvistickému (dialektologickému) zkoumání. Tak zjistíme geografické vymezení běžně mluveného (především) venkovského jazyka záposlovenského od sousední stejně nazírané moravské češtiny. Výsledky zkoumání dnešního stavu musíme soustavně konfrontovat a komparovat s etnickou i jazykovou situací starších údobí.

Vymezení jazyků spisovných je zde dáno politickosprávním rozdělením teritoria našeho státu ve shodě se starou hranicí česko-uherskou na geografickou oblast národa českého a národa slovenského. V našem zkoumání jde tedy o to zjistit, nakolik se tato hrani-

---

⁷ Ibidem, s. 350.

ce politickosprávní (ve zkoumaném úseku) kryje s vymezením jazykovým, a to v oblasti běžně mluveného jazyka, obrážejícího kodifikacemi neusměrňovaný stav národního jazyka, vezmeme-li zde jazyk jako faktor etnogeneticky relevantní, nakolik se tedy kryje se skutečným vymezením etnickým, tj. s územním vymezením Čechů a Slováků. Je ovšem známo, že spisovný jazyk působí na místní dialekty v územním rozsahu svého rozšíření a postupně si je podržuje, nivelizuje je, méně se zároveň jejich vlivem sám.

Jde o to zjistit, zda je územní rozsah obou našich spisovných jazyků správně nebo nesprávně vymezen se zřetěním k faktickému územnímu rozšíření jejich nositelů, totiž příslušníků daného národa, abychom pak mohli prozkoumat genezi a formování zjištěné jazykové hranice. Je tak nasnadě, že vliv obou našich spisovných jazyků, češtiny a slovenštiny, se projevoval nejen v geografických centrech obou, nýbrž i na jejich periferiích, že tedy každý z nich působil i na své dialekty při politickosprávní hranici česko-slovenské. Při posuzování korespondujících rozdílných jazykových jevů českých a slovenských bude pro určení jazykové hranice česko-slovenské míra relevantnosti vyšší u těch z nich, které se neshodují se svým jazykem spisovným, popřípadě jsou z doby starší než té, ve které probíhal intenzivní vliv daného spisovného jazyka.

V tomto příspěvku si dané téma několikerým směrem omezují: a) na oblast moravského Valašska a horního Trenčanska (úseku mezi Váhem a bývalou zemskou hranicí moravsko-slovenskou; b) na pohled vržený z moravské strany (tj. na zjišťování trenčanských paralel k jazykovým jevům moravského Valašska; c) na jazykové jevy pro moravské Valašsko specifické, příznačné.

Celočeská konfrontační analýza vybraných charakteristických jevů valašské mluvy ukázala jako valašsky do té či oné míry osobitých a pro ni příznačných 29 H-M-Sx-Sl jevů. Část z nich jsou jevy staré, jiné jsou co do vzniku pozdější. Za staré zde považuji ty jevy, které na moravském Valašsku vznikly zřetelně dříve, nežli na východní Moravu (dnešní moravské Valašsko) přišli první „valaští“ (tj. karpatští) kolonisté, tedy jevy, které vznikly někdy před poslední čtvrtinou 15. století. Takové jevy jsou co do svého vzniku „valašsky“ nepod-

míněné (ne třeba již tolik, pokud jde o samu jejich dnešní existenci na Valašsku: u těchto jevů mohl přicházející lid působit a leckdy nepochybně i působil na zvýšení jejich odolnosti vůči vlnám jazykových změn přicházejících sem z druhé strany, ze západu). K pojímání těchto jevů jako „starých“ vede nejen jejich zjištění ve starých památkách, nýbrž také pohled komparatistický, vycházející ze srovnávání různých vývojových stupňů téhož jevu, i pohled z hlediska lingvistické geografie a „teorie vln“ Joh. Schmidta. Při bližším pohledu na ně totiž zjišťujeme, že tu jde valnou měrou o jevy z hlediska geografického rozšíření českého jazyka okrajové, vyskytující se na českém národním území ještě tu a tam i na českém jihozápadě, popřípadě – často spíše jen reliktové – též na českém severovýchodě, tedy na oblastech, které jsou okrajové „par excellence“, neboť sousedí s jazykem systémově blízce nepřibuzným, s němčinou. Protože jsou od území moravského Valašska značně vzdáleny a karpatskou salašnickou kolonizací nedotčeny, je jejich vznik velmi pravděpodobně na mnou zkoumané oblasti karpatsky nepodmíněný. Ostatní valašsky osobité jevy považuji za ranější, vývojově pozdější nežli počátky KJK u nás. Třebaže nám k hlubšímu poznání všech jazykových osobitostí moravského Valašska vydatně přispěje i další jazykověhistorické studium archívních fondů, přece zde leccos již nyní napovídá jazyková konfrontace východní Moravy se stavem (dnešním a popřípadě i minulým) těch karpatských oblastí, z nichž a jimiž se k nám na Moravu šířila KSK, konfrontace doplněná komparatistickým slavistickým karpatologickým výkladem oněch zkoumaných jazykových jevů. U Slovenska nás musí zajímat jeho západní část, tj. nejen karpatská, jak to plyne z někdejší jazykově strukturální kontinuity za bývalého společného státu Čechů a Slováků.

Základním konstitutivním rysem valašské mluvy je řada fonologicky platných palatalizovaných labiál, která je svým geografickým rozsahem i mírou fonologické platnosti v rámci českého národního jazyka jedinečná. (Jediné území, na kterém se dnes v českých zemích mimo moravské Valašsko palatalizované retnice v poněkud širším rozsahu – třebaže ve zčásti odlišné fonologické platnosti – zachovávají, je oblast dialektů těšínských.) Jde o výrazný vývojový archais-

mus českého, ale i slovanského hláskového systému, neboť tu jde o zachování východiska po dlouhá staletí trvajících depalatalizačního procesu. Jeho východisko bylo patrně ve středních Čechách, podobně jako u řady jazykových jevů jiných a jak na to také ukazují dnešní výsledky tohoto výrazně územně stratifikovaného palatalizačního vývoje. Jak na území českých zemí, tak ani na území Slovenska neproběhl depalatalizační proces palatalizovaných labiál najednou na celé oblasti a v celé jejich strukturní stratifikaci, na Slovensku byl ovšem výsledný stav značně složitější. Bylo to dáno tím, že Bratislava pro své územně marginální postavení, ale především pro začlenění slovenského území do rámce uherského státu a jeho rozdělení na poměrně dosti samosprávné stolice, které bránily vzniku politického, hospodářského a kulturního centra na Slovensku (a tím i znesnadňovaly jazykovou konvergenci), neznamenal pro slovenský jazykový vývoj tolik jako Praha pro země české, jednak vyplývala také z toho, že slovenskou situaci komplikovala řada tautologvistických (zvláště po tatarském vpádu roku 1241), jinojazyčných, avšak i zvenčí přicházejících kolonizací.

Z existence archaického jazykového stavu na okraji obou našich národních jazyků vyplývá, že zde šlo o vývoj šířící se všemi směry ze dvou krystalizačních a iradiačních center, středočeského a středoslovenského, tedy z hlediska východní Moravy (a také Valašska) dvousměrný a protichůdný. Jisté shody ve stavu jazyka dnešního pomezí východomoravského a západoslovenského sice naznačují, že v minulosti nebyla politická hranice mezi oběma oblastmi zároveň hranicí styku, tedy zcela neprostupná, a že zde byla – možná také v oblasti depalatalizačního vývoje labiál – jistá kontinuita, avšak z analýzy jazykových rozdílů česko-slovenských zároveň vyplývá, že se zde později stále víc a více uplatňovaly osobité integrační tendence každého z obou jazyků, které vedly k jejich postupující palatalizační divergenci. Dnešní úplná nepřítomnost depalatalizačního typu slovenského na moravském Valašsku (byla-li zde v minulosti situace odlišná, mohou průkazněji ukázat další jazykověhistorická studia archivní), třebaže je mu střední Slovensko geograficky bližší než krystalizační oblast středočeská, svědčí nadto o tom, že moravské

Valašsko bylo i v minulosti přes bohaté styky se sousedním západním Slovenskem přece jen po celou historickou dobu jazykovou oblastí *českou*. Palatalizované labiály na dnešním moravském Valašsku jsou starý jev domácí, český, náležející k jeho výrazným okrajovým archaismům. Výskyt palatalizovaných labiál na severním horním Trenčansku považují rovněž za jev starý, domácí, západoslovenský, k jehož dnešní tamní existenci přispěly jak skupin(k)y karpatských kolonistů ze severovýchodního Slovenska, ale též z Těšínska a jižních okrajových horských oblastí Polska, a nadto bezesporu i migrující lid z druhé strany hraničních slovensko-českých hor, z moravského Valašska. K dnešní odlišné kvalitě palatalizace labiál na severovýchodním horním Trenčansku, v porovnání s mluvou moravského Valašska značně slabší, někdy spíše jen náznakové, přispělo nepochybně i střetávání domácí mluvy s mluvou sousedních dialektických oblastí slovenských, zejména středoslovenské, s takřka důslednou totální depalatalizací v krátkých slabikách, později stále vydatněji posilované tlakem slovenštiny spisovné.⁸ Ukazuje se, že význam hranice moravsko-uherské byl nepochybně značný, větší, než se někdy soudí, a že jazyková hranice česko- (moravsko-)slovenská je – alespoň ve zkoumaném středním (moravskovalašsko-hornotrenčanském) úseku výraznější, než se myslívá. (Běličovo tvrzení o ř//r jako jediné izoglose česko-slovenské může zavádět; celková je konečně také slovesná izoglosa -u// -em, třebaže ne plně shodná s bývalou zemskou hranicí moravsko-slovenskou.) Důležité je, že je mnoho jevů výrazně odlišných, stejné pak zase někdy znamenají výsledek různého vývoje, paralelně probíhajícího ve dvou sousedních blízce příbuzných jazycích. Některé jevy slovenské mohou být na Valašsku původem kolonizačním, tj. valašským živlem z Karpat přinášené, nikoli infiltrované ze slovenského sousedství. Hranice moravsko-slovenská nebyla ovšem nepropustná (viz Běli-

---

⁸ Blíže srov. Vašek, Antonín: *Jazykové vlivy karpatské salašnické kolonizace na Moravě. Konfrontačně-komparatistická gramatická studie karpatologická*. Rozpravy Československé akademie věd, roč. 77, řada společenských věd, seš. 10. Praha: Academia 1967, s. 136 + mapka.

čovo G–A pl., L -och, nebo i pronikání pův. r – viz prosebný list Jiříka Orszáka z 12. srpna 1707).⁹

Oba jazyky se rodily postupným vyčleňováním ze společného obecně slovanského lůna – praslovanštiny a oba prošly jejími hlavními vývojovými etapami (ne vždy ovšem v témž sledu),¹⁰ až po

---

⁹ „*Pan Buch s námi naši milostiví páni oficírové, prosím Vás, že bi ste mne neráčili za zlé mat, dostali sme z Lazzu kunsvoiti takové skerze Jury Mužíka, kterýž byl u tatíka na Lazoch, tedy že mu otec povídal, že jejich paní keněžna z Lúke byla pošla do Žiliny k pratelom, ale že sa musila vrátit z Bytče, že nemohla pro lud projit, že veliká síla tablo husarů a bajdubů a že byli všecko v červených kašulách a že slovensky nic neumeli mluvit a ještě že jeden pán, že si mnoho ludu naverboval, že mu jeden každý musí dat 15 rynnů plátna, takže jeho otec ho prosil pro Boha, aby sa vypratal a pozor na sebe dal, že není ani už jim možné takové boldy dávat, jaké na ne ukládají, že sa tak rada je, aby raci také všeci šli do tábora, mají-li to dávat ty poddance nekeré, že velmi vláčú, nekeré stínajú, nekeré vešajú, tich co sa racom poddali. Dne 12. augusti 1707 Jirik Orsák v orig.*“ Přepis archiválie (StA Brno, Guber., Ungar. Rebeleneinfälle in Mähren im J. 1707). In: Macůrek, Josef: *Vlasi v západních Karpatech v 15.–18. století. (K dějinám osídlení a hospodářsko-spoločenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy.)* Doplňek č. 64 k poznámce č. 108, kapitola IV, s. 404. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě 1959.

¹⁰ Když například dnešní člověk znalý historického vývoje českého hláskosloví uslyší slova slovenské státní hymny Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú..., je nakloněn bezděky chápat výraz Nad Tatrou jako historicky paralelní s formálně stejnou podobou českou, tedy jako skloňovaný podle psl. a-kmene žena s vývojem N. sg. žena, G. sg. ženy..., I. sg. ženojB > ženoB > 10. stol. pč. ženú > (ženau >) 15.–16. stol. stč. ženou. Výsledný český tvar I. sg. vznikl tedy kontrakcí a následnou denazalizací původní psl. koncovky -ojō. Toto výsledné české -ou je pravidelnou diftongickou složkou fonologického systému češtiny, vzniklou diftongizací pč. ú > stč. ou. Je zde tedy nejen v instr. sg. f. Tatrou, zájm. tou, adj. dobrou... jako v dnešní spis. slovenštině, ale i jako kontinuum každého pračeského dlouhého ú, tedy např. také v N. sg. subst. kout, soud..., louka, mouka... Naproti tomu dnešní slovenské spisovné podoby na -ou jsou, jak uvedeno,

pozdně praslovanskou diferenciací, tj. zánik jerů, depalatalizaci, kontrakci a denazalizaci, a konečné rozrůznění obou členů (při čemž se např. ztvrdnutím/depalatalizací $r' > r$ od češtiny oddělila celá rodící se slovenština).

Toto společensky/demograficky rušné údobí, dodnes ne zcela poznané, ve kterém z relativně jednotné řeči Slovanů, **praslovanštiny** (tj. idiomu předhistorického, písemně ještě nezaznamenaného), postupně vznikaly jednotlivé samostatné slovanské jazyky, čeština, slovenština, polština..., zřetelně vymezuje několik významných, dějinně klíčových událostí. Je to příchod cyrilometodějské mise na Velkou Moravu a počátek šíření jejích myšlenek (863), smrt sv. Metoděje (885), vyvrácení Velkomoravské říše maďarským knížetem Arpádem (snad 909) a připojení Slovenska uherským králem Štěpánem I. Svatým k Uhrám (snad 1029). Už před lety (Smolenice, prosinec 1974) jsem se vyjádřil, že souhlasím s obecněji uznávaným názorem, že podobně jako čeština, polština, ruština etc. také slovenština vznikla vyčleněním z praslovanštiny, a to tak, že se v jisté době její mluvčí (fyzicky a následně i jazykově) odloučili od ostatního praslovanského etnika a že už od dob Ludwigových, Zubatého, ale především Meilletových¹¹ se pokládá za nepochybné, že šlo o vyčlenění postupné, nikoli o synchronizovaný, jednorázový rozpad praslovanského vnitřně diferencovaného etnického celku.¹²

---

systémově omezené a vývojová cesta k nim byla odlišná od české: původní psl. koncovka -ojo se podobně jako v iradiačním centru středoslovenském nejdříve denazalizovala v -oju a teprve poté změnila, stáhla na výsledné -ou, jež ovšem není „řádným“ členem, fonématem fonologického systému spisovné slovenštiny. Přitom toto slovenské -ou je současné s praslovanským konečným, takto izolovaným českým, pračeským -ú, ženú...

¹¹ Srov. Havránek, Bohuslav: *Sur la formation des langues indo-européennes par les colonisations sucesives*. In: *Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario a discipulis et Circuli linguistici Pragensis sodalibus oblata*: 14–17. Praha: Pražský lingvistický kroužek 1932.

¹² Přes v zásadě obecný souhlas s tezí o psl. původu slovenštiny se na konferenci ve Smolenicích ukázalo, že jsou zde stále ještě otázky ne zcela

Jakmile si však položíme otázku, kdy k danému jazykovému vyčlenění došlo a kdy daný slovanský jazyk vznikl, dokdy tedy ještě nutno mluvit o původním, výchozím, třeba vnitřně diferencovaném jazyku a odkdy jde už o nový, samostatný jazyk, nejsme si tak jisti odpovědí. Sám zde k řešení přistupuji z hlediska teorie izolovaného jazyka.¹³ Izolovaným jazykem mám na mysli jazyk vyvíjející se odděleně od své výchozí, teritoriální baze a jejího jazyka. U slovanských jazyků jde tu o mluvu zahraničních etnických minorit. Víme, že v jistých případech se může takto pojímaný izolovaný jazyk stát

---

jednotně vysvětlované, zejména pokud jde o konečné objasnění genetické a historické souvztažnosti střední slovenštiny k slovenštině západní a slovenštině východní. (Srov. i Lamprecht, Arnošt: *K praslovanské genezi slovenštiny*. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. Ročník XXVI – XXVII, řada jazykovědná (A), č. 25/26. K VIII. mezinárodnímu sjezdu slavistů v Záhřebu. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1978.) Smolenická jazykovědná konference byla tak jednak přehlídkou úspěšně vykonané slovakistické badatelské práce, jednak i pobídkou k potřebné výzkumné činnosti další. Přes kontaktové lingvisticky zaměřené některé referáty byl bych na konferenci rád viděl kontaktové lingvistický referát binární povahy, opřený o důkladnou materiálovou znalost obou kontakto- vých jazyků a žádoucí analýzu předkládaného materiálu. Soudím také, že například pro poznání česko-slovenských jazykových vztahů v době starší by bylo nemálo prospěšné i zevrubné kontaktové lingvistické prozkoumání souvztažnosti dnešní běžně mluvené češtiny a slovenštiny. Binárnost jednotlivých referátů by zde byla dovolila hlubší vhléd dílčí i pravdivější poznání syntetické. (Z dopisu – stručné zprávy o konferenci řediteli ÚJČ ČSAV profesoru K. Horálkovi, který mne jako pracovníka svého ústavu na smolenické zasedání vyslal.)

¹³ Srov. Vašek, Antonín: *K vývoji „izolovaného“ slovanského jazyka*. (Referát na VII. mezinárodním sjezdu slavistů, Varšava 1973.) *Slavia* 44, 1975, č. 1, s. 1–6, a především týž: *Z kontaktové lingvistiky v jihovýchodní Evropě*. SPFFBU A 21. Brno 1973 (vyšlo 1975); podrobněji týž: referát na VIII. světovém sociologickém kongrese v Torontu, srpen 1974: *On the Problem of the Isolated Language*. *Folia Linguistica*, ASLE IX-1-4 (1976): 85–124, Haag.

jazykem národním v plném slova smyslu. Srov. případy jako kanadská francouzština, severoamerická angličtina, jihoamerická španělština, švýcarská němčina apod. Nerozhoduje přitom ani kvantum specifických prvků v daném jazyce ani jejich kvále, nýbrž funkční platnost daného jazyka. Teprve tehdy, když se hodnocený idiom stane v dané situaci komunikativně omnifunkčním, schopným plnit všechny dorozumívací potřeby obyvatel daného teritoria a když je jejich společným vzájemným dorozumívacím prostředkem, stává se novým národním jazykem. Soudím, že by se tento vývojový mechanismus mohl vztáhnout i na vznikání jednotlivých jazyků slovanských, tj. na časové spácium nejednou značně starší, tedy na jazyky, které se tvořily, jak je známo, tím nejobvyklejším způsobem vzniku nových jazyků, totiž vyčleňováním (izolováním) teritoriální části jistého širšího jazykového základu.¹⁴

(Vedle této slovansky obecné jazykové vývojové tendence diferenciální není vyloučeno počítat – s přihlédnutím k daným vývojovým faktorům – i s existencí staršího vývoje integračního, a to při vzniku bulharštiny.) Ať již byla vnitřní diference prasloman-

---

¹⁴ Po zániku Velké Moravy připadla její západní část, Morava, k českému přemyslovskému státu, který se vytvořil v posledních letech Velkomoravské říše, a mluva jejich obyvatel nabyla povahy izolované praslomanštiny české, písemně ještě nezaznamenané, tzv. pračeštiny. Část východní, území dnešního Slovenska, která se pak dostala postupně bezmála na milénium do státního útvaru uherského, měla vývoj své mluvy odlišný. Slované této západokarpatské oblasti mluvili izolovanou praslomanštinou uhersko-slovenskou, formující se pod vlivem domácího státního zřízení, dílem také pod jistým tlakem českým. Rámec feudálního uherského státu stmelováním místních Slovanů napomáhal postupně samému vývoji slovenské národnosti a vytváření celospolečenské podoby jejich jazyka, tisíciletá existence ve státě s jinojazyčnou (maďarskou) vládou však na druhé straně zpomalovala rozvoj vlastní národnosti a cesty ke vzniku spisovné slovenštiny. Zde velmi kladně zapůsobilo středověké přijetí češtiny za domácí spisovný jazyk Slováků. (Srov. Paulíny, Eugen: *Dejiny spisovnej slovenčiny. I. Od začiatkov až po Ľudovíta Štúra*. Bratislava: SPN 1966, s. 3–4.)

štiny v době vznikání češtiny, slovenštiny atd. jakákoli, postup zde byl vždy tento: praslovanština (> izolovaná praslovanština) > čeština (slovenština, polština...). Rozhodující pro stanovení doby vzniku nového národního (národnostního) jazyka tedy byl a je zmíněný aspekt funkční. Z toho možno vyvozovat fakty další, především ten, že o novém národním (národnostním) jazyce je možno mluvit až po jisté době od zabránění nových sídel jeho mluvčími a nositeli (pokud tak učinili), po době, ve které byl čas na stýkání s obyvatelstvem autochtonním, na vznik mezijazykových kontaktů, následné asimilační působení a mezijazykovou interferenci, a teprve po přeměně daného idiomu na útvar v dané nové situaci komunikativně omnifunkční a celospolečenský. Nutno si totiž uvědomit, že i při kolonizacích ve starších dobách jen málokdy šlo o osazení zemí pustých, nikým neobydlených. Chci tím upozornit na skutečnost, že při analýze každé jazykové situace je nutno brát v úvahu všechny zjištělé, na vývoji zúčastněné faktory intralingvní a extralingvní, avšak také interlingvní, tzn. přihlížet také ke kvantitativnímu a kvalitativnímu vztahu stýkajících se jazyků.

3. Při studiu česko-slovenských jazykových kontaktů třeba mít na mysli nejen známou dominantu vzájemného vztahu diasystémů obou našich jazyků jako jazyků geneticky blízké příbuzných a značně typologicky podobných (a tedy navzájem mluvčím druhého kontaktového jazyka lehce srozumitelných), nýbrž i příslušnost slovenštiny a zčásti i češtiny k okruhu jazyků karpatských a jazykové důsledky z této skutečnosti plynoucí. Z faktu příslušnosti slovenštiny a dílem i češtiny k jazykům nadnárodního karpatského areálu vyplývá také nutnost metodologicky správného zkoumání příčin, průběhu a důsledků karpatských jazykových kontaktů na českém a slovenském státním území. Tato *lingvistická karpatologie* (její počátky jsou spjaty s F. Miklošičem a jeho studií *Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmatinischen Alpen and den Karpaten*, 1879, ve spolupráci s E. Kalužniackim), a především její hlavní, právě dokončený projekt – sestavení a vydání jazykově zeměpisného díla *Karpatský jazykový atlas*, má několikerý lingvistický význam, v nepo-

slední řadě i pro pravdivější poznání česko-slovenských jazykových kontaktů.¹⁵

Tato zkoumání a) přispívají k hlubšímu vhledu do systémově-funkční stratifikace obou daných jazyků, zvláště v nich ukazují odraz hmotné a duchovní karpatské kultury, zejména důsledky *karpatské salašnické kolonizace*; b) ukazují začlenění obou našich jazyků do karpatského jazykového celku; c) přispívají k lepšímu poznání historie česko-slovenských jazykových kontaktů; d) v rovině lingvistické dedukce mohou napomáhat k odhalení některých obecnějších zákonitostí jazykové situace v kontaktní situaci.

---

¹⁵ Karpatský jazykový atlas (KJA, KJA/OKDA) – návrh na jeho přípravu a vydání, zdůvodnění a vytčení jeho základních žádoucích rysů, Sofie, Vašek, MSS 20. 9. 1963, viz Slavjanska Filologija 7, s. 259–260, Sofie 1965; mezinárodní mezioborové projednání atlasového projektu, Problemy karpatskogo jazykoznanija, Moskva, 24.–26. 4. 1973, viz Vašek, Antonín: *K voprosam kontaktnoj lingvistiky karpatskoj jazykovoj oblasti*. In: VJa 2: 17–23, Moskva 1976; povaha KJA a prognóza jeho budoucí realizace, Bratislava/UK Modra-Piesky, 1974, 15.–17. 5., Vašek, Antonín: *Koncepcie a realizacie Karpatského lingvistického atlasu*. In: Zborník FFUK, Philologica 26 (1976), Celokarpatský dialektologický atlas: 19–27, k tomu disk. příspěv. téhož, l. c. 103; mapování užitých figur, podle návrhu českého pro SJA, Vaškova (po konzultaci s brněnským psychologem prof. V. Chmelařem), Varšava /univ. středisko u Bugonarevu/, konference SJA v letech sedmdesátých; podkladová mapa KJA a její vytištění ČSAV v Brně, Brno (Vašek – dr. I. Marešová, ved. kartografka GU ČSAV, modifikací variant předcházejících, kišněvské R. Ja. Udlera a varšavské J. Riegera užitím dvojího měřítko podle hustoty mapovaných bodů sítě. Svazky atlasu: 1981, OKDA, Voprosnik, Moskva; 1987, OKDA, Vstupitel'nyj vypusk, Skopje; 1989, OKDA, Vypusk 1, Kišněv; 1988, OKDA, Vypusk 2, Moskva; 1991, OKDA, Vypusk 3, Varšava; 1993, OKDA, Vypusk 4, Lvov; 1994, OKDA, Vypusk 2 (upravené vydání), Moskva; 1997, OKDA, Vypusk 5, Bratislava; 2001, OKDA, Vypusk 6, Budapešť; 2003, OKDA, Vypusk 7, Bělehrad – Novi Sad; ///2003, Vašek, Antonín: *K českému podílu na projektu Karpatského jazykového atlasu*. Studia Slavica Hung. 48/4 (2003) 393–404 /// 2012, OKDA, Ukazateli, Krakov.

4. Pohled na přítomný stav vývoje kontaktů obou našich jazyků možno zahájit významným datem 1. 1. 1993, kdy z Československé federativní republiky vznikají dva samostatné politicky nezávislé státy – Česká republika a Slovenská republika. (Tak právě nedávno – 16. prosince 2013 – nastupovala jako nová česká velvyslankyně v Bratislavě naše někdejší první dáma Ing. Livia Klausová.) Zmíněné uplynulé necelé čtvrtstoletí se vyznačuje řadou výrazných rysů. Sám rozchod byl pro oba bratrské národy událost vpravdě historická, jejíž popis a zhodnocení by samotné zasluhovaly spíše celou vědeckou konferenci. Vítězství, nebo prohra jednoho každého z těchto dvou národů? A celá škála názorů mezi těmito dvěma extrémy u českých i slovenských obyvatel. Sám jsem z počátku považoval tuto dějinnou událost za historický (a nešťastný) omyl zúčastněných etnik. Dokonce jsem se písemně obrátil na představitele slovenské strany s přátelskou výzvou o zachování společné státní domoviny:

*Milí slovenští přátelé,
přijměte upřímné pozdravení člena KDU-ČSL z bratrské Moravy. Jsem opravdově přesvědčen, že v tomto údobí blížících se celostátních voleb do vrcholných zastupitelských orgánů našeho společného státu, Československé federativní republiky, je nanejvýš potřebné, aby si obě naše politická hnutí, jejichž společný ideový základ představuje idea křesťanského demokratického, jasně uvědomila svou duchovní sounáležitost i nutnou politickou soudržnost. Odkaz našich společných, nám všem tolik drahých křesťanských věrozvěstů, svatých Cyrila a Metoděje, nás zavazuje, je nám však též společným majákem v soudobých politických zmátcích i bezpečnou záštitou proti všem nástrahám a útokům bezvěrectví, ať již je jeho roucho jakékoli. Kéž Bílé Karpaty netvoří pouze československý národní předěl, nýbrž naopak i výrazný symbol pouta všichniho k sobě obojí slykající se etnikum a zjevný doklad nedotknutelnosti politické jednoty naší společné státní domoviny. Kéž dobrý Bůh řídí naše činy a světlo Ducha svatého osvěcuje rozum našich vedoucích politiků i nás všech! Dominus nobiscum per saecula saeculorum!*

Prátelsky Váš

Antonín Vašek.

Později jsem svůj názor poněkud korigoval a smluvený rozchod uznal jako řešení v dané situaci možná správnější a pro obě strany spravedlivější. Nevím. Každoročně konané česko-slovenské srazy na Javorníku jsou však přinejmenším dokladem citlivosti této otázky a svědectvím pocitu blízké občanské sounáležitosti příslušníků obou našich bratrských národů. Odraz této události ve vzájemném vztahu našich jazyků byl ovšem výrazný a míra jejich vzájemných kontaktů za daných okolností nepochybně kvantitativně značně omezenější. Na druhé straně přibývá společných česko-slovenských kulturních akcí, ale i účasti předních slovenských umělců v českých kulturních pořadech a jejich stáží v českých tvůrčích tělesech, jakož i hostování českých umělců na Slovensku. Bude zde nesporně potřebné po nějakých dvaceti – třiceti letech vykonat řádný kontaktovělingvistický výzkum jazyka obou etnik a nechat se poučit získanými výsledky bádání.

Literatura

- Bělič, Jaromír: *Postavení moravské slovenštiny*. In: sb. Adolfu Kellnerovi (Sborník jazykovědných studií). Opava: Slezský studijní ústav 1954.
- Budovičová, Viera: *Spisovné jazyky v kontakte. (Sociolingvistický pohľad na dnešný vzťah slovenčiny a češtiny.)* Slovo a slovesnosť 35, 1974, s. 171–181, zvl. s. 174–175.
- Havránek, Bohuslav: *Zur Problematik der Sprachmischung*. In: Travaux linguistiques de Prague, 2. Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue. Praha: Academia 1966, s. 81–95, zvl. 81.
- Havránek, Bohuslav: *Sur la formation des langues indo-européennes par les colonisations successives*. In: Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario a discipulis et Circuli linguistici Pragensis sodalibus oblata. Praha: Pražský lingvistický kroužek 1932.
- Krajčovič, Rudolf: *Slovenčina a slovanské jazyky. I. (Praslovanská genéza slovenčiny.)* Bratislava: SPN 1974.
- Lamprecht, Arnošt: *K praslovanské genezi slovenštiny*. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. Ročník XXVI–XXVII. Řada jazykovědná (A), č. 25/26. K VIII. mezinárodnímu sjezdu slavistů v Záhřebu. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1978.
- Lamprecht, Arnošt – Šlosar, Dušan – Bauer, Jaroslav: *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN 1986.
- Lombard, Alf: *Le Vocabulaire d'Emprunt – Questions de principe*. In: Actes du Xe Congrès International des Linguistes (Bucarest, 28 août – 2 septembre 1967), I. Bukurešť 1969.
- Macůrek, Josef: *Valaši v západních Karpatech v 15.-18. století. (K dějinám osídlení a hospodářsko-společenského vývoje jižního Těšska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy.)* Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě 1959.
- Pauliny, Eugen: *Dejiny spisovnej slovenčiny. I. Od začiatkov až po Ľudovíta Štúra*. Bratislava: SPN 1966.
- Symposium o pôvodu a najstaršom vývoji slovenštiny*. Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV Bratislava, Smolenice, prosinec 1974.

- Vašek, Antonín: *Jazykové vlivy karpatské salašnické kolonizace na Moravě. Konfrontačně-komparatistická gramatická studie karpatologická*. Rozpravy Československé akademie věd, roč. 77, řada společenských věd, seš. 10. Praha: Academia 1967, s. 136 + mapka; týž, (samostatně) *ibidem*, *Rejstřík*, s. 12. Brno 1967.
- Vašek, Antonín: *K vývoji izolovaného slovanského jazyka*. (Referát na VII. mezinárodním sjezdu slavistů, Varšava 1973.) *Slavia* 44, 1975, č. 1, s. 1–6.
- Vašek, Antonín: *Z kontaktní lingvistiky v jihovýchodní Evropě*. SPFFBU A 21, Brno 1973 (vyšlo 1975); podrobněji týž, referát na VIII. světovém sociologickém kongrese v Torontu, srpen 1974, *On the Problem of the Isolated Language*. *Folia Linguistica*, ASLE IX-1-4 (1976). Haag.
- Vašek, Antonín: *Koncepce a realizace Karpatského lingvistického atlasu*. (Ref. na 2. mezinárodní konferenci o KJA v Bratislavě (Modrapiesky 15.–17. května 1974). In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. *Philologica XXVI*, CDA: 19–27. Bratislava 1976.
- Vašek, Antonín: *On the Problem of the Isolated Language*. (Ref. pro VIII. světový sociologický kongres, Toronto 1974.) In: *Folia Linguistica IX*, 1–4: 85–124. Haag 1976.
- Vašek, Antonín: *Príspevok k jazykovým kontaktům česko-slovenským*. In: *Acta Universitatis Carolinae. Philologica 3–4, Slavica Pragensia XVIII*: 219–223. (Věnováno 30. výročí Slovenského národního povstání.) Praha 1975.
- Vašek, Antonín: *Lingvističeskaja karpatologija (K voprosam kontaktnoj lingvistiki karpatskoj jazykovoj oblasti)*. *Voprosy jazykoznanija*. Moskva 1976, č. 2.
- Vašek, Antonín: *Bilingvismus, diglosie a jazykové kontakty v Karpatech*. (Ref. na 5. mezinárodní konferenci o Karpatském jazykovém atlasu v Krakově, 17.–21. 11. 1976). In: *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Językoznawcze 61*: 23–37. Varšava – Krakov 1979.
- Vašek, Antonín: *Linguistic Interference in Communication*. (Ref., South Asia Regional Seminar: Cultural Implications of Communication Technology, Vol. of Abstracts, p. 4, Pune 1983, akce UNESCO,

- poté, na výzvu indické strany, 1986, paper delivered at the XIth World Congress of Sociology/ISA (Sociolinguistic Section). New Delhi, India, 18–23 August 1986.) In: Praci-Bhasha-Vijnan, Indian Journal of Linguistics 1988: 1–29. Calcutta 1988.
- Vašek, Antonín: *Linguistic Interference in Communication. To Professor Demetrius John Georgacas.* (Ref., South Asia Regional Seminar: Cultural Implications of Communication Technology, Vol. of Abstracts, p. 4, Pune 1983, akce UNESCO.) In: Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis, A 39: 63–81. Brno 1991.
- Wackernagel, Jacob: *Sprachtausch und Sprachmischung.* In: Nachrichten von der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Geschäftliche Mittheilungen aus dem Jahre 1904, pp. 96–97, 211–212. Göttingen 1904.
- Weinreich, Uriel: *Languages in Contact. Findings and Problems.* New York 1953, p. 1. Sixth Printing, Mouton. The Hague – Paris 1968.